

Adrian COSTACHE
Florin IONIȚĂ
M.N. LASCĂR
Adrian SĂVOIU

Limba și literatura română

Manual pentru clasa a IX-a

IX

art
educațional

JOC ȘI JOACĂ

FICȚIUNEA LITERARĂ

Tablouri biblice (Versuri de Abecedar) de Tudor Arghezi 9

LIMBĂ ȘI COMUNICARE

Derivarea cu prefixe și sufixe. Prefixoide și sufixoide 15

Schimbarea categoriei gramaticale 16

Relații semantice: sinonimia, antonimia, omonimia 16

Polisemia 17

După melci de Ion Barbu 19

FICȚIUNE ȘI REALITATE

Homo ludens de Johan Huizinga 26

LIMBĂ ȘI COMUNICARE

Textul argumentativ 29

TEXTE AUXILIARE

Cum să dai în mintea copiilor de Florin Iaru 31

Harry Potter și piatra filosofală de J. K. Rowling 33

LIMBĂ ȘI COMUNICARE

Erori semantice:

Confuzia paronimică 38

Pleonasmul 40

Tautologia 41

LITERATURA ȘI ALTE ARTE

Literatură și cinematografie

Scurtă istorie a cinematografie 42

Mic dicționar pentru uzul cinefililor 43

Ecranizarea unui roman: *Harry Potter și piatra filosofală* 44

FAMILIA

FICȚIUNEA LITERARĂ

Mara (I. Sărăcuții mamei) de Ioan Slavici 47

Mara (II. Maica Aegidia) de Ioan Slavici 55

LIMBĂ ȘI COMUNICARE

Rolul elementelor arhaice și regionale în interpretarea mesajelor scrise și orale. Sensul cuvintelor în context 62

Tren de plăcere de I.L. Caragiale 63

LIMBĂ ȘI COMUNICARE

Contextul. Cunoașterea sensului corect al cuvintelor.

Factori care perturbă receptarea mesajelor orale 71

FICȚIUNE ȘI REALITATE

Hronicul și cântecul vârstelor de Lucian Blaga 72

LIMBĂ ȘI COMUNICARE

Scrierea și pronunțarea neologismelor 78

TEXTE AUXILIARE

Amintiri din copilărie de Ion Creangă 79

Moromeții de Marin Preda 85

Codul familiei 87

LIMBĂ ȘI COMUNICARE

Anacolutul 89

SCENE DIN VIAȚA DE IERI ȘI DE AZI

FICȚIUNEA LITERARĂ

Ciocoi vechi și noi de Nicolae Filimon 93

LIMBĂ ȘI COMUNICARE	
Exprimarea orală. Monologul	101
<i>Repausul dominical</i> de I.L. Caragiale	103
LIMBĂ ȘI COMUNICARE	
Exprimarea orală. Dialogul.	109
TEXTE AUXILIARE	
<i>Cartea nunții</i> de G. Călinescu	114
FICȚIUNE ȘI REALITATE	
<i>Amintiri din ziua a șaptea – de vorbă cu doamna Zoe Cantacuzino –</i> interviu realizat de Tita Chiper (texte jurnalistice: interviul)	120
LIMBĂ ȘI COMUNICARE	
Rolul semnelor ortografice și de punctuație în înțelegerea mesajelor scrise	126
TEXTE AUXILIARE	
<i>De la Poiana Țapului la Skate Park</i> de Laura Vișan (texte jurnalistice: interviul)	130
LITERATURĂ ȘI ALTE ARTE	
Literatură și cinematografie	
<i>D-ale carnavalului</i> , comedie de I.L. Caragiale	133
<i>D-ale carnavalului</i> , film în regia lui Gheorghe Naghi	137
AVENTURĂ, CĂLĂTORIE	
FICȚIUNEA LITERARĂ	
<i>Balta-Albă</i> de Vasile Alecsandri	144
LIMBĂ ȘI COMUNICARE	
Povestirea	154
<i>Toate pânzele sus!</i> de Radu Tudoran	157
LIMBĂ ȘI COMUNICARE	
Rezumatul	163
FICȚIUNE ȘI REALITATE	
<i>Metropole – Paris</i> de Liviu Rebreanu	165
LIMBĂ ȘI COMUNICARE	
Receptarea diverselor tipuri de mesaje:	
Schema comunicării concepută de Roman Jakobson	170
Relația emițător – receptor în textul epic	172
Factorii care înlesnesc sau perturbă receptarea	173
Relația cultură – ficțiune – publicitate	175
TEXTE AUXILIARE	
<i>Marea ca factor spiritual</i> de Nicolae Manolescu	178
PERSONALITĂȚI, EXEMPLE, MODELE	
FICȚIUNEA LITERARĂ	
<i>Letopisețul Țării Moldovei</i> de Grigore Ureche	185
<i>Aici se arată un voievod mare și un Jder mititel</i> (fragment din romanul <i>Frații Jderi, I</i>) de Mihail Sadoveanu	187
LIMBĂ ȘI COMUNICARE	
Arhaismele. Regionalismele	193
Scrierea cu majusculă	195
<i>Alexandru refuzând apa</i> de Ștefan Augustin Doinaș	197
FICȚIUNE ȘI REALITATE	
<i>Mihai Eminescu – Titu Maiorescu</i> (corespondență)	200
LIMBĂ ȘI COMUNICARE	
Corespondența privată și oficială	203
TEXTE AUXILIARE	
<i>Discurs rostit la Asociația Britanică de Boli Neuromotorii</i> (1987) de Stephen W. Kawking	207
INDICE	213
SURSE	214

JOȘ ȘI JOACĂ

Motto:

Jocul este mai vechi decât cultura.
(Johan Huizinga)

FICȚIUNEA LITERARĂ

Tablouri biblice (Versuri de Abecedar) de Tudor Arghezi

Adam și Eva

Porunca

Pedeapsa

LIMBĂ ȘI COMUNICARE

Derivarea cu prefixe și sufixe. Prefixoide și sufixoide

Schimbarea categoriei gramaticale

Relații semantice: sinonimia,

antonimia, omonimia, polisemia

După melci de Ion Barbu

FICȚIUNE ȘI REALITATE

Homo ludens de Johan Huizinga

LIMBĂ ȘI COMUNICARE

Textul argumentativ

Texte auxiliare

Cum să dai în mintea copiilor de Florin Iaru

Harry Potter și piatra filosofală de J.K. Rowling

LIMBĂ ȘI COMUNICARE

Erori semantice: confuzia paronimică, pleonasmul,
tautologia

LITERATURĂ ȘI ALTE ARTE

Literatură și cinematografie

Ficțiunea literară

Tudor Arghezi (1880 – 1967), poet, prozator și publicist. Se naște la București, pe numele său adevărat Ion N. Teodorescu.

Debutază cu versuri în revista **Liga ortodoxă** (1896) a poetului Alexandru Macedonski. În anul 1927 îi apare volumul de poezii **Cuvinte potrivite**, care constituie unul dintre cele mai importante momente pentru poezia românească din perioada interbelică.

În 1928 scoate revista **Bilete de papagal**, insolită prin formatul de buzunar. În 1931, publică un alt volum de referință pentru lirica românească – **Flori de mucigai**, o radiografie lirică a periferiei societății românești.

Volumele ulterioare, fie de poezie (**Cărticica de seară, Ce-ai cu mine, vântule?, Hore**), fie de proză (**Ochii Maicii Domnului, Cimitirul Buna-Vestire, Lina**), confirmă talentul unui mare scriitor.

După al Doilea Război Mondial, poeziile și articolele sale devin punctul de pornire al unor atacuri împotriva autorului de pe pozițiile noii ideologii comuniste. Tudor Arghezi este pus sub interdicția de a mai publica vreme de câțiva ani.

Împăcarea cu oficialitățile comuniste se produce după 1956, când este ales în Academie și elogiât public pentru noile sale cărți. Continuă să scrie, în ciuda vârstei înaintate, până în ultimele zile de viață, dovedind o remarcabilă longevitate artistică.

Înainte de text

1. Alege cinci cuvinte pe care le consideri a fi în strânsă legătură cu universul copilăriei. Argumentează selectarea fiecărui termen.
2. Care a fost jocul tău preferat în anii copilăriei? Motivează preferința pentru acest joc.
3. Jocul este legat de o anumită vârstă? Exprimă-ți punctul de vedere.

TABLOURI BIBLICE

(Versuri de Abecedar)

de Tudor Arghezi

Adam și Eva

*Urându-i-se singur în stihii,
A vrut și Dumnezeu să aibă-n cer copii
Și s-a gândit din ce să-i facă,
Din borangic, argint sau promoroacă,
Frumoși, cinstiți, nevinovați.
Se puse-așezământul dintre frați.*

*Dar i-a ieșit cam somnoros și cam
Trândav și nărăvaș strămoșul meu Adam;
Că l-a făcut, cum am aflat,
Cu praf și nițeluș scuiapat;
Ca să încerce dacă un altoi
De stea putea să prindă pe noroi,
Că, de urât, scuipând în patru zări, stingher,
Făcuse și luminile din cer.*

*Dar iată că l-a nimerit,
Din pricina aluatului, greșit,
Și că Adam, întâiul fiu
Al Domnului, ieșise, parcă, și zbanghiu.
Nu-i vorba, nici-o poză nu ne-nvață
Cum ar fi fost omul dintâi la față.
Nici undă lacului nu l-a păstrat,
În care se-oglindea la scăpătat.
Puterea lui dumnezeiască,
Dormind mereu, căta să-l mai trezească:
I-a rupt un os din coaste, céva,
Și-a zămislit-o și pe Eva.*

Puncte de reper

Tablouri biblice (Versuri de Abecedar) de Tudor Arghezi cuprinde o grupare de cinci poezii: **Adam și Eva**, **Paradisul**, **Porunca**, **Păcatul**, **Pedeapsa**. Acestea au fost publicate în august 1944 în **Revista Fundațiilor Regale**.

Inspirându-se din **Vechiul Testament**, Tudor Arghezi oferă cititorului în ciclul de poezii **Tablouri biblice (Versuri de Abecedar)** o viziune personală, necanonică, a modului cum Dumnezeu i-a conceput pe primii oameni: Adam și Eva. Păstrând coordonatele textului biblic, autorul construiește un univers diferit, marcat de puternice accente ludice.

În poezia **Adam și Eva**, Arghezi își imaginează cum Dumnezeu, pentru a-și alunga singurătatea, îl face pe Adam din *praf și nițeluș scuiat*. Plămada, *întâiul fiul al Domnului*, nu iese cum ar fi trebuit *din pricina aluatului*. Plictisul Creatorului se curmă în clipa când o zămislește și pe Eva dintr-un os rupt din coasta lui Adam.

*Mai poți căsca de lene, iarăș,
Când ai o soră și-un tovarăș?
S-au luat de mâini și au cutreierat
Grădina toată-n lung și-n lat.*

*Să nu te miri că, șovăind și mici,
Li se julea și nasul prin urzici.*

Dicționar

borangic, s.n. – fir depănat de pe gogoșile viermilor de mătase.
stihie, s.f. – (poetic) pustietate, singurătate, sălbăticie.
zbanghiu, adj. – neastâmpărat, flușturistic, zvăpăiat, aiurit.

Explorarea textului

Joaca lui Dumnezeu

1. Spune ce impresie ți-a produs lectura acestei poezii.
2. Arată motivul pentru care Dumnezeu dorește să *aibă-n cer copii*.
3. Care sunt „materialele” aflate la îndemâna Creatorului pentru plămada?
4. Prezintă trăsăturile *strămoșului* Adam, așa cum apar în viziunea originală a poetului; evidențiază termenii care impun textului un registru minor.
5. Comentează semnificația următoarelor versuri: *Ca să încerce dacă un altoi/ De stea putea să prindă pe noroi; pune-le în legătură cu textul biblic unde se prezintă „facerea” primului om.*
6. Arată cauza pentru care Adam iese altfel decât ar fi dorit Domnul.
7. Identifică versurile în care este prezentă „facerea” Evei. Este respectată sau nu în poezie viziunea biblică?
8. Comentează semnificația versurilor: *...poți căsca de lene, iarăș,/ Când ai o soră și-un tovarăș?*
9. Ce sugerează distihul din finalul poeziei?
10. Explică sensul din text al verbului *a juli* (*Li se julea și nasul prin urzici*). Construiește un context în care să folosești același verb ca element de argou.
11. Identifică în text verbele la persoana a II-a; arată de ce le folosește autorul.
12. Motivează schimbarea accentului în cuvântul *céva*.
13. Care este, după opinia ta, tema acestei poezii? Alege dintre următoarele variante sau propune una nouă:
 - creația;
 - jocul;
 - copilăria.

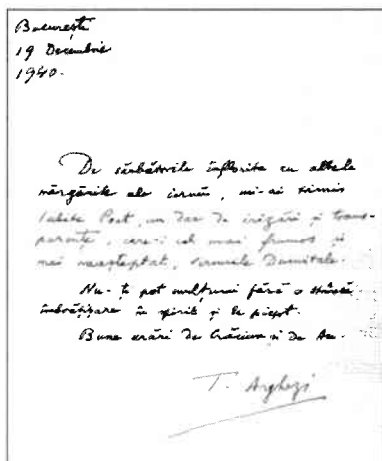
Porunca

Prin Rai copiii-au dus-o foarte bine,
Cum ar fi dus-o orișicine,
Jucându-se cu găzele și iezii,
Care săreau pe mugurii livezii.

Nici: „Culcă-te devreme!“ Nici: „Te scoală!“
Nu era cine ține socoteală
Că întârzii, Adame, de la școală,
Că lecția s-o spui fără greșeală,
Că, Evă, încă nici te-ai pieptănat
Și te găsește prânzul tot în pat.

Nimic, nici tați, nici mame, nici dădace,
Nici profesoara, rea ca o răgace,
Nici dascălul cu zgârci în beregată,
Care să sâcâie băiatul și pe fată.
Totul era de glumă și de joacă
Și așteptai doar pomii să se coacă.

Dar ce-i veni-ntr-o zi lui Dumnezeu,
Că se-arătă încins în curcubeu
Și dete-ntâile porunci,
Anume ce-i iertat și nu e să mănânci.
– „Din pomul ăsta, Evo și Adame,
Să nu v-atingeți nicidecum de poame;
De unde nu, cunoașteți că v-așteaptă
Pedeapsa mea cea crâncenă și dreaptă.“
– „Ai auzit?“
– „Am auzit!“
– „Ce fel,
Că se mânie Domnul, însuși el?“
– „Mi-e tare poftă, dragul meu, să gust
Tocmai din pomul ăla, plin de must.“

Tudor Arghezi –
pagină de corespondență
(arhiva Adrian Săvoiu)

Puncte de reper

În poezia **Porunca**, Tudor Arghezi prezintă existența fericită pe care prima pereche o duce în Rai. Aici traiul nu poate fi decât idilic: programul zilnic este făcut după voia fiecăruia, constrângerile lipsesc, nimeni nu îi împiedică pe Adam și Eva să viețuiască potrivit bunului-plac, pentru că *totul era de glumă și de joacă*. Într-o zi însă, Dumnezeu stabilește, printre *întâile porunci*, o interdicție: Adam și Eva nu se pot atinge de roadele pomului, altfel îi așteaptă o pedeapsă *crâncenă și dreaptă*. Dar, tocmai pentru că este interzis, fructul pomului *plin de must* exercită asupra Evei o tentație irezistibilă.

Dicționar

răgace, s.f. – rădașcă; insectă din ordinul coleopterelor, cu mandibule puternice, ca niște coarne de cerb.

Explorarea textului

Deliciile traiului în rai

1. Identifică, în prima strofă, cuvinte care arată preferința poetului pentru conturarea unui „univers mic“.
2. Descrie traiul fericit pe care întâia pereche de oameni îl ducea în Rai, așa cum reiese din poezie.

Dictionar literar

Ficțiune (lat. *fictio*, „creație a imaginației, născocire”) – trăsătură specifică operei literare, ce desemnează capacitatea de a sugera iluzia unor întâmplări adevărate, care de fapt sunt o plămuire a imaginației autorului. Ficțiunea implică un proces complicat de interpretare și de imaginare a realității. Ficțiunea cuprinde, într-un grad mai mare sau mai mic, elemente din realitate.

Text ficțional/ text nonficțional – diferența dintre cele două tipuri de texte este următoarea: în timp ce textul ficțional nu trimite la un referent care are corespondent în realitate, ci la unul imaginar, textul nonficțional transmite ceva despre un referent care aparține realității.

Temă – aspectul central la care se referă un text. Marile opere au izvorât întotdeauna din teme majore. Fiecare creator tratează tema în funcție de personalitatea sa. Între temele cele mai frecvente care apar în literatură se numără: dragostea, natura, copilăria, timpul, călătoria, războiul, prietenia, universul etc.

Motiv – unitate structurală a operei literare care ajută la conturarea temei. Se manifestă ca o situație tipică, purtătoare de semnificație.

Motivul este un element al operei literare cu un pronunțat caracter de generalitate: un obiect (oglinza, codrul, lacul, marea, luna etc.), un număr simbolic (trei, șapte, mai ales în basm), o maximă, o formulă (*fortuna labilis* – „soarta schimbătoare”, *carpe diem* – „bucură-te de ziua de astăzi”) care se repetă în momente variate ale aceleiași opere sau în creații diferite.

Motivul central, cu grad sporit de repetabilitate, poartă numele de *leitmotiv*.

3. Traiul fericit în Rai se datorează și faptului că *nici tați, nici mame, nici dădace, nici profesoara, nici dascălul* nu îi sâcăie pe băiat și pe fată.
 - Alcătuiește o listă cu observațiile tipice pe care ți le fac părinții acasă.
 - Alcătuiește o listă cu observațiile tipice pe care ți le fac profesorii/ profesoarele la școală.
4. Identifică în strofa a treia versul care dă o evidentă conotație ludică poeziei.
5. Explică mijloacele artistice prin care poetul îl prezintă pe Dumnezeu având proporții monumentale. Compară-l cu imaginea lui din prima poezie și arată diferențele.
6. Care este porunca lui Dumnezeu?
7. Construiește vocative, după modelul substantivului *Evo*, pentru numele tuturor colegilor de clasă.
8. Cum se manifestă tentația? Comentează cele două versuri din finalul poeziei.
9. Care este sensul cuvântului *pom*, din ultimul vers?
10. Demonstrează, construind un context potrivit, că termenul *poamă* poate avea și un sens peiorativ.
11. Transformă din vorbire directă în vorbire indirectă dialogurile din text.
12. Poezia *Porunca* de Tudor Arghezi este un text ficțional sau nonficțional? Argumentează-ți răspunsul.

Pedeapsa

*Credeau că Domnul e culcat
Și n-o să știe ce s-a întâmplat,
Că n-avea doară fluturii iscoade
La fiștecare soi de roade.*

*Ea, cam neroadă, dânsul, cam netot,
Nu se-așteptau că Domnul vede tot;
Că ochiul lui deschis, într-adevăr,
Și depărtările le vede în răspăr.*

*Nici nu-nghițiseră o-mbucătură,
C-au și fost prinși cu ea în gură
Și cel puțin nu apucase
Să puie poame-n sân, vreo cinci sau șase.*

*El, Dumnezeu, venind în rotogoale,
În supărarea Prea Sfinției Sale
I-a luat de scurt, poruncile știute
Cum le-au călcat așa de iute.*

*Adam pe Eva lui o a pâraț,
Eva pe șarpe, care s-a târaț.*

Respect pentru oameni și cărți

Puncte de reper

În poezia **Pedeapsa**, Tudor Arghezi înfățișează consecințele încălcării cuvântului divin. În joaca lor, Adam și Eva ignoră interdicția pusă de Dumnezeu dar, grație omniprezenței lui, sunt prinși imediat asupra faptului, când *nici nu-nghișeră o-mbucătură* din rodul pomului. La judecată, fiecare își declină responsabilitatea și, în consecință, pedepsind minciuna, Domnul îi izgonește din Rai *afară, în furtună*.

*Niciunul n-a voit s-aleagă,
Să-și ia asupra-și vina lui întreagă.*

*De mișelie, nu atât de furt,
Răspunsul aspru fu și scurt;
Că Dumnezeu lovește-ntotdeauna
Mai tare decât faptele minciuna.*

*Din Raiul dulce și din tihna bună
Domnul i-a dat afară, în furtună.*

Explorarea textului**Atotputernicia lui Dumnezeu**

1. Identifică versurile în care poetul prezintă omnisciența și omniprezența lui Dumnezeu.
2. Observă privirea îngăduitoare adresată lui Adam și Evei în versul: *Ea cam neroadă, dânsul cam netot*. Comentează din această perspectivă semnificația cuvintelor *neroadă* și *netot*.
3. Explică motivul mâniei *Prea Sfinției Sale*.
4. Arată cum se produce asumarea responsabilității când cei doi sunt învinuiți pentru încălcarea poruncii divine.
5. Este pâră un comportament specific anilor copilăriei? Argumentează.
6. Cum sunt pedepsiți, în general, copiii când greșesc?
7. Comentează valoarea aforistică a versurilor: *Că Dumnezeu lovește-ntotdeauna/ Mai tare decât faptele minciuna*.
8. Exprimă-ți opinia în legătură cu hotărârea lui Dumnezeu de a-i *da afară, în furtună* pe cei doi neascultători. Și-au meritat aceștia pedeapsa?
9. Explică jocul de cuvinte, dovadă a măiestriei artistice a poetului, din versurile: *De mișelie, nu atât de furt/ Răspunsul fu aspru și scurt (furt - fu - scurt)*.
10. Compară aceste două secvențe din lirica argheziană și arată asemănarea în privința topicii:
 - *Adam pe Eva lui o a pârât. (Pedeapsa)*
 - *Și Dumnezeu, ce vede toate,
În zori, la cincii și jumătate,
Pândind, să iasă, prin perdea,
O a văzut din cer pre ea. (Măhniri)*
11. Prezintă aspecte care conferă celor trei poezii argheziene o notă ludică, diferită de mesajul sacru transmis de textul biblic.
12. Ce motive literare poți identifica în acest ciclu?
13. Explică semnificația pe care o sugerează subtitlul acestui ciclu: *Versuri de Abecedar*.

Dicționar literar

Gen liric – unul dintre cele trei genuri literare, alături de epic și dramatic. Termenul „liric” provine de la denumirea unui instrument muzical – „lira”, însemnând zeul Apollo. Inițial, în Grecia antică, poezia lirică desemna orice fel de poezie compusă spre a fi cântată. Ulterior, a ajuns să însemne o creație literară concentrată asupra vieții launtrice, cu toată gama trăirilor sufletești (emoții, sentimente, atitudini, stări etc.).

Eu liric – cel care „vorbește” în text, dar care nu trebuie confundat cu persoana reală a creatorului. Prin intermediul eului liric se face auzită vocea poetului.

Eseu structurat – compunere care tratează o anumită temă, indicată în cerință. Acest reper general are, la rândul său, un număr variabil de cerințe (3-5), care trebuie respectate în redactare. Ordinea integrării lor nu este una obligatorie, prestabilită; cel care scrie eseu are libertatea de a le organiza după cum dorește.

Evaluarea unui eseu structurat se face după următoarele criterii:

- tratarea tuturor ideilor menționate în formularea cerințelor;
- prezentarea logică, însoțită de argumente/ exemple convingătoare;
- organizarea ideilor în scris (text cu structură clară, coerent, echilibru între introducere, cuprins și încheiere, idei subliniate prin construcția paragrafelor, raport corespunzător între ideile principale și cele secundare);
- capacitatea de analiză și de interpretare (buna relație între idee și argument, succesiunea logică a ideilor, abilitatea de a formula judecăți de valoare și de interpretare personală);
- respectarea normelor de ortografie și de punctuație;
- așezarea corectă a textului în pagină, lizibilitatea.

Eseu liber (nestructurat) – compunere în cerința căreia se indică o temă ce trebuie tratată. Autorul eseului este cel care hotărăște asupra aspectelor importante, necesare a fi puse în evidență în abordarea temei.

Eseul liber (nestructurat) permite manifestarea creativității în cel mai înalt grad. El poate fi evaluat fie pentru calitatea și consistența argumentelor aduse, fie pentru originalitate, posibilitatea de a realiza asocieri cu alte creații ale aceluiași autor sau ale unor autori diferiți etc.

Obiectivele urmărite în redactarea unui eseu liber (nestructurat) pot fi următoarele:

- capacitatea de a compara viziuni asupra unei teme, specii literare etc;
- capacitatea de susținere argumentată a unui punct de vedere cu o pronunțată notă personală;
- capacitatea de a aplica, în contexte noi, cunoștințele dobândite anterior.

Evaluare curentă. Aplicații

Scrie un eseu structurat de 1 – 2 pagini în care să surprinzi originalitatea viziunii artistice a lui Tudor Arghezi în cele trei poezii cuprinse în manual, din ciclul *Tablouri biblice (Versuri de Abecedar)*.

În redactarea eseului structurat se recomandă să ai în vedere următoarele repere:

- prezentarea modului cum au fost creați Adam și Eva;
- descrierea traiului fericit pe care prima pereche îl duce în Rai;
- relevarea consecințelor încălcării cuvântului divin;
- explicarea rolului mijloacelor artistice.

Scrie un eseu liber (nestructurat) de o pagină în care să faci o comparație între viziunea artistică a lui Tudor Arghezi din ciclul *Tablouri biblice (Versuri de Abecedar)* și viziunea biblică din *Vechiul Testament*. Citește în acest scop fragmentul din manual de la rubrica „Dincolo de text”.

Dincolo de text

Vechiul Testament, Facerea

16. *A dat apoi Domnul Dumnezeu lui Adam poruncă și a zis: „Din toți pomii din rai poți să mănânci.*
17. *Iar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănânci, căci, în ziua în care vei mânca din el, vei muri negreșit!”*
18. *Și a zis Domnul Dumnezeu: „Nu e bine să fie omul singur; să-i facem ajutor potrivit pentru el.”*
19. *Și Domnul Dumnezeu care făcuse din pământ toate fiarele câmpului și toate păsările cerului, le aduse la Adam, ca să vadă cum le va numi; așa că toate ființele vii să se numească precum le va numi Adam.*
20. *Și a pus Adam nume tuturor animalelor și tuturor păsărilor cerului și tuturor fiarelor sălbatice; dar pentru Adam nu s-a găsit ajutor de potrivă lui.*
21. *Atunci a adus Domnul Dumnezeu asupra lui Adam somn greu; și dacă a adormit, a luat una din coastele lui și a plinit locul ei cu carne.*
22. *Iar coasta luată din Adam a făcut-o Domnul Dumnezeu femeie și a adus-o la Adam.*
23. *Și a zis Adam: „Iată aceasta-i os din oasele mele și carne din carnea mea; ea se va numi femeie, pentru că este luată din bărbatul său.*
24. *De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa, și vor fi amândoi un trup.”*
25. *Adam și femeia sa erau amândoi goi și nu se rușinau.*

Identifică în arta universală (pictură, sculptură etc.) ilustrații ale mitului biblic despre „facerea” primilor oameni, Adam și Eva. Consultă, pentru documentare, albume de pictură și de istoria artei.

Limbă și comunicare

DERIVAREA CU PREFIXE ȘI SUFIXE. PREFIXOIDE ȘI SUFIXOIDE

Derivarea este procedeul prin care, cu ajutorul prefixelor și sufixelor, se formează cuvinte noi.

Prefixele sunt îmbinări de sunete (uneori, un singur sunet) care, atașate la începutul unui cuvânt, îi modifică sensul. Astfel, verbul *a destăinui* este format din prefixul *des-* + *a tăinui*, iar verbul *a recăpăta*, din prefixul *re-* + *a căpăta*. Unele prefixe dau cuvântului nou format un înțeles opus cuvântului din care derivă: *nedrept* față de *drept*, *inabil* față de *abil*, *a desface* față de *a face*.

Sufixe sunt îmbinări de sunete (uneori, un singur sunet) care, atașate la sfârșitul rădăcinii unui cuvânt, creează cuvinte noi, fie cu altă valoare gramaticală față de cuvântul de bază, fie cu sens diferit. Limba română posedă un sistem de sufixe bogat, care îi permite să exprime cele mai nuanțate idei.

Numărul sufixelor trece de 600. Acestea sunt de origini diferite:

- latină (*-ar*: *lăutar*, *cizmar*, *bucătar*; *-ie*: *veselie*, *prietenie*; *-ătate*: *bunătate*, *singurătate*; *-tor*: *ascultător* etc.);
- slavă (*-ean*: *muntean*, *ardelean*; *-eală*: *cheltuială*; *-eț*: *îndrăzneț* etc.);
- maghiară (*-șug*: *meșteșug*, *betșug*);
- turcă (*-giu*: *geamgiu*; *-lâc*: *geamlâc*);
- greacă (*-isi*: *a aerisi*, *a zaharisi*).

Prefixoidele (falsele prefixe) reprezintă elemente de compunere care sunt cuvinte de sine stătătoare în limba de origine (greacă veche sau latină). Printre cele mai importante prefixoide sunt: *aero-* „privitor la aer” (aeromodel), *bio-* „care privește viața” (biologie), *geo-* „care privește pământul” (geografie), *hidro-* „referitor la apă” (hidrocentrală), *macro-* „mare” (macrocosm), *micro-* „mic” (microorganism), *poli-* „mulți, multe” (polisemie), *pseudo-* „fals” (pseudoartist).

Sufixoidele (falsele sufixe) se utilizează în limbajele culte și specializate. De exemplu, *-fob* („care urăște, care nu poate suferi, care se ferește de...”) este un vechi cuvânt grecesc, ce poate fi întâlnit în termeni ca *fotofob* („care se ferește de lumină”), *hidrofob* („care se teme de apă”; „care nu intră în combinații cu apa”). Printre cele mai folosite sufixoide sunt: *-fil* („iubitor”), *-for* („care poartă, purtător”), *-grafie* („descriere, știință a descrierii”), *-gramă* („schemă”), *-log* („specialist”).

Aplicații

1. Cum s-a format cuvântul *strămoș* (*strămoșul meu Adam*), care apare în poezia *Adam și Eva* de Tudor Arghezi? Alcătuiește familia lexicală, pornind de la cuvântul de bază al acestui derivat.
2. Identifică în poezie trei cuvinte formate prin derivare. Explică procedeul.
3. Scrie cuvinte (cel puțin câte două exemple) formate cu prefixele: *ante-*, *anti-*, *arhi-*, *contra-*, *extra-*, *hiper-*, *post-*, *supra-*.